

**DEPARTAMENT DE MÈTODES D' INVESTIGACIÓ
I DIAGNÒSTIC EN EDUCACIÓ**

FACULTAT DE PEDAGOGIA

**Disseny, desenvolupament i avaluació
d'un programa d'educació emocional
en un centre educatiu**

MERITXELL OBIOLS SOLER

Barcelona, 2005

DEPARTAMENT DE MÈTODES D' INVESTIGACIÓ I DIAGNÒSTIC EN EDUCACIÓ

FACULTAT DE PEDAGOGIA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

PROGRAMA DE DOCTORAT:
"Qualitat educativa en un món plural"
Bienni 2001-2003

Disseny, desenvolupament i avaluació d'un programa d'educació emocional en un centre educatiu

Tesi doctoral presentada per

Meritxell Obiols Soler

Per optar al títol de Doctora per la Universitat de Barcelona

Dirigida per:

Dr. Rafel Bisquerra Alzina

Dr. Joan Mateo Andrés

Barcelona, 2005

*Als meus “mestres de vida”:
La meva iaia, en Rafel Bisquerra i el Germà Joaquim Morató*

*Al millor regal que m’ha ofert la vida:
A tu, Joan*

*Gràcies pel vostre amor incondicional i permanent
Gràcies per creure en mi i estar sempre al meu costat*

ÍNDEX

Índex de continguts	1
Índex de quadres	5
Índex de taules	7
Índex de figures	8
Índex de gràfics	9
Índex d'annexos	12

Índex de continguts

Agraïments	17
Presentació	23
1. Introducció	27
1.1. Motius personals per a l'elecció del tema	32
1.2. Plantejament del problema	33
1.3. Objectius	34
1.4. Marc general de la investigació	35
2. Estat de la qüestió	37
2.1. Marc teòric de les emocions	40
2.1.1. Teories de les emocions	46
2.1.2. Components de l'emoció	61
2.1.3. Funció de les emocions	63
2.1.4. Classificació de les emocions	65
2.2. Intel·ligència i emoció	71
2.2.1. Intel·ligències múltiples	71
2.2.2. Intel·ligència emocional	77

2.3.	Elements d'innovació	94
2.3.1.	Competències bàsiques	94
2.3.2.	Competències emocionals	95
2.4.	Marc legal i resposta de la comunitat educativa	103
2.4.1.	Perspectiva legal	104
2.4.2.	Perspectiva de la comunitat educativa	122
3.	L'educació emocional	137
3.1.	Justificació de l'educació emocional	140
3.2.	Importància i necessitat	147
3.3.	Antecedents de l'educació emocional	152
3.4.	Característiques generals	155
3.5.	Desenvolupament de competències emocionals	157
3.6.	Programes d'educació emocional	159
4.	El programa d'educació emocional	179
4.1.	Característiques generals	181
4.2.	Objectius	183
4.3.	Continguts	185
4.4.	Metodologia i activitats	190
4.5.	Model d'intervenció: model de programes i consulta col·laborativa	195
4.6.	Com potenciar l'educació emocional	204
5.	Elements metodològics	207
5.1.	Mostra	210
5.2.	Instruments de recollida d'informació	214
5.2.1.	Instruments de mesura	217
5.2.1.1.	Avaluació de 360°	218
5.2.1.2.	CEE (Cuestionario de Educación Emocional)	221
5.2.2.	Entrevistes	223
5.2.3.	Qüestionaris	224
5.2.4.	Observació participant	225
5.2.5.	Anàlisi de documents	227
5.2.6.	Altres estratègies d'obtenció d'informació	228
5.2.7.	Registre de la informació	229

5.3.	Model avaluatiu	230
5.3.1.	Model avaluatiu que proposem en el marc de la recerca	231
5.3.2.	El model CIPP com a via vàlida per a l'avaluació de programes	235
5.3.3.	Fases del disseny	240
5.4.	Criteris de rigor científic	246
6.	Aplicació i avaluació del programa	249
6.1.	Avaluació del context	251
6.1.1.	Anàlisi del context	252
6.1.2.	Necessitats detectades	266
6.1.3.	Diagnòstic de problemes i obstacles	273
6.1.4.	Objectius generals i específics	275
6.1.5.	En síntesi	277
6.2.	Avaluació de l'input	283
6.2.1.	Recursos materials	284
6.2.2.	Recursos humans	287
6.2.3.	Estratègies d'intervenció	291
6.2.4.	Possibles obstacles	292
6.2.5.	Coherència interna	294
6.2.6.	En síntesi	295
6.3.	Avaluació del procés	299
6.3.1.	Informació sobre el desenvolupament del programa	301
6.3.1.1.	Curs 1998-1999	302
6.3.1.2.	Curs 1999-2000	302
6.3.1.3.	Curs 2000-2001	304
6.3.1.4.	Curs 2001-2002	307
6.3.1.5.	Curs 2002-2003	328
6.3.1.6.	Curs 2003-2004	388
6.3.1.7.	Curs 2004-2005	402
6.3.2.	En síntesi	406
6.4.	Avaluació del producte	427
6.4.1.	Avaluació de l'impacte	428
6.4.1.1.	Grau de satisfacció de l'alumnat	429

6.4.1.1.1. Avaluació del producte a partir del qüestionari d'opinió al final del programa	430
6.4.1.1.2. Avaluació del producte a partir de les entrevistes fetes a l'alumnat	434
6.4.1.2. Grau de satisfacció del professorat	437
6.4.1.2.1. Avaluació del producte a partir de les entrevistes al professorat	438
6.4.1.2.2. Avaluació del producte a partir dels informes dels tutors de 4t d'ESO	452
6.4.1.2.3. Avaluació del producte a partir de l'estudi observacional a 1r de primària	455
6.4.1.3. Grau de satisfacció de l'equip directiu	462
6.4.1.3.1. Avaluació del producte a partir de les entrevistes a l'equip directiu	462
6.4.2. Avaluació de l'efectivitat	468
6.4.2.1. Comparació pre-test i post-test a partir de l'avaluació de 360°...	469
6.4.2.2. Comparació del pre-test i el post-test a partir del CEE	509
6.4.3. Avaluació de la sostenibilitat	525
6.4.4. Avaluació de la transportabilitat	529
6.4.5. En síntesi	532
7. Conclusions	535
7.1. Conclusions generals	538
7.2. Limitacions de la recerca	544
7.3. Implicacions per a la pràctica	546
7.4. Prospectiva	552
Bibliografia	557

Índex de quadres

Capítol 2

Quadre 2.1. Espectre dels fenòmens afectius	41
Quadre 2.2. Procés de la vivència emocional	45
Quadre 2.3. Components de l'emoció	63
Quadre 2.4. Emocions positives i negatives	67
Quadre 2.5. Classificació de les emocions bàsiques segons diferents autors.....	68
Quadre 2.6. Classificació de les emocions. Proposta de Bisquerra	69
Quadre 2.7. Intel·ligències múltiples de Gardner	75

Capítol 3

Quadre 3.1. Programes que inclouen continguts d'educació emocional	165
Quadre 3.2. Programes d'educació emocional	170
Quadre 3.3. Programa d'habilitats d'interacció social de Monjas (PEHIS)	173
Quadre 3.4. Experiència en habilitats socials de Carpena i Aguilera	174
Quadre 3.5. Programa per a l'educació emocional a l'escola de Salmurri i Blanxer	174
Quadre 3.6. Projecte docent de Bisquerra	175

Capítol 4

Quadre 4.1. Objectius generals del programa d'educació emocional	183
Quadre 4.2. Objectius específics del programa d'educació emocional	183
Quadre 4.3. Efectes de l'educació emocional	185
Quadre 4.4. Blocs temàtics i continguts del programa d'educació emocional	186
Quadre 4.5. Fases en l'adquisició dels objectius d'una sessió d'educació emocional ..	193

Capítol 5

Quadre 5.1. Objectius que es pretenen assolir amb les estratègies de recollida d'informació emprades	217
Quadre 5.2. Planificació de l'observació	226
Quadre 5.3. Model avaluatiu que proposem en el marc de la recerca	232
Quadre 5.4. Fases del disseny d'avaluació de la recerca	243
Quadre 5.5. Fases del model CIPP i objectius que es pretenen assolir en cada fase ..	244

Capítol 6

Quadre 6.1. Fitxa tècnica del centre	253
Quadre 6.2. Quadre- resum de la fase d'avaluació del context	281
Quadre 6.3. Congruència del programa amb les necessitats detectades en el diagnòstic inicial	282
Quadre 6.4. Pla d'acció. Fases i estratègies d'intervenció	292
Quadre 6.5. Quadre- resum de la fase d'avaluació de l'input	296
Quadre 6.6. Congruència entre objectius i recursos	298
Quadre 6.7. L'entrevista com a tècnica de recollida d'informació	312
Quadre 6.8. Sistema categorial elaborat a partir de l'anàlisi de les entrevistes	316
Quadre 6.9. Observacions generals de la tutora de 1r de primària	338
Quadre 6.10. Objectius de l'estudi observacional a l'aula de 1r de primària	341
Quadre 6.11. Disseny i fases del procés de l'estudi observacional a 1r de primària	345
Quadre 6.12. Efectes del programa d'educació emocional en l'alumnat de 1r de primària (1r nivell d'avaluació)	350
Quadre 6.13. Congruència del programa d'educació emocional (2n nivell aval.)	351
Quadre 6.14. Dimensions que treballen les diferents activitats i relació amb el marc teòric de l'educació emocional	356
Quadre 6.15. Categories i dimensions del programa d'educació emocional	359
Quadre 6.16. Quadre- resum de la fase d'avaluació del procés	411
Quadre 6.17. Matriu de síntesi amb les conclusions de cada una de les categories extretes de les entrevistes als tutors de 4t d'ESO	440
Quadre 6.18. Quadre- resum de l'avaluació de la sostenibilitat	528
Quadre 6.19. Quadre- resum de l'avaluació de la transportabilitat	531

Índex de taules

Capítol 5

Taula 5.1. Mostra del professorat i equip directiu	212
Taula 5.2. Mostra de l'alumnat de 4t d'ESO i 1r de Batxillerat	213
Taula 5.3. Estratègies de recollida d'informació	215
Taula 5.4. Entrevistes realitzades al llarg de la recerca	224

Capítol 6

Taula 6.1. Mostra d'alumnes de 4t d'ESO a qui s'ha aplicat el qüestionari d'opinió al final del programa	429
Taula 6.2. Mostra d'alumnes de 4t d'ESO a qui s'ha entrevistat	429
Taula 6.3. Mostra d'alumnes a qui es va passar el qüestionari d'avaluació de 360°	468
Taula 6.4. Mostra dels alumnes a qui es va passar el CEE	468
Taula 6.5. Comparació de mitjanes de pre-test i post-test obtingudes amb el CEE	510
Taula 6.6. Relació entre el post-test del CEE passat als alumnes de 4t d'ESO i el post-test diferit passat als mateixos alumnes a 1r de Batxillerat	512
Taula 6.7. Relació entre el post-test del CEE passat als alumnes de 4t d'ESO i el post-test diferit passat als mateixos alumnes a 1r de Batxillerat	513
Taula 6.8. Relació entre el pre-test del CEE passat als alumnes de 4t d'ESO i el pre-test diferit passat als mateixos alumnes a 1r de Batxillerat	514
Taula 6.9. Relació entre el pre-test del CEE passat als alumnes de 4t d'ESO i el pre-test diferit passat als mateixos alumnes a 1r de Batxillerat	515
Taula 6.10. Anàlisi diferencial entre nois i noies en el pre-test i el post-test del CEE....	520
Taula 6.11. Anàlisi diferencial entre gèneres en el pre-test i el post-test en el CEE	521
Taula 6.12. Anàlisi diferencial entre nois i noies en el pre-test i el post-test del CEE ...	522
Taula 6.13. Anàlisi diferencial entre gèneres en el post-test passat a 1r de Batxillerat..	523

Índex de figures

Capítol 5

Figura 5.1. Disseny i fases de la recerca	245
---	-----

Capítol 6

Figura 6.1. Mapa conceptual de les dimensions relacionades amb el bloc de consciència emocional	366
Figura 6.2. Mapa conceptual del treball de les dimensions incloses dins la categoria de regulació emocional	370
Figura 6.3. Mapa conceptual del treball de les dimensions incloses dins la categoria D'autoestima	375
Figura 6.4. "Quotations" relacionades amb la dimensió d'intercanvi d'informació sobre vivències familiars, inclosa dins la categoria d'habilitats de vida	377
Figura 6.5. Mapa conceptual en relació a la categoria de consciència emocional	378
Figura 6.6. Mapa conceptual en relació al bloc de regulació emocional	379
Figura 6.7. Mapa conceptual en relació al bloc d'autoestima	380
Figura 6.8. Mapa conceptual en relació al bloc d'habilitats de vida	381

Índex de gràfics

Capítol 6

Gràfic 6.1. Pre-test de l'alumna 20 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	473
Gràfic 6.2. Post-test de l'alumna 20 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	473
Gràfic 6.3. Pre-test de l'alumne 4 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	475
Gràfic 6.4. Post-test de l'alumne 4 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	475
Gràfic 6.5. Pre-test i post-test d'autoavaluació de l'alumne 4 (curs 2003-2004)	476
Gràfic 6.6. Pre-test i post-test d'avaluació del professorat de l'alumne 4 (curs 2003-2004)	476
Gràfic 6.7. Pre-test i post-test d'avaluació de 3 companys de l'alumne 4 (curs 2003-2004)	476
Gràfic 6.8. Pre-test de l'alumna 28 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	478
Gràfic 6.9. Post-test de l'alumna 28 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	478
Gràfic 6.10. Pre-test i post-test d'autoavaluació de l'alumna 28 (curs 2003-2004)	479
Gràfic 6.11. Pre-test i post-test d'avaluació del professorat de l'alumna 28 (curs 2003-2004)	479
Gràfic 6.12. Pre-test i post-test d'avaluació de 3 companys de l'alumne 28 (curs 2003-2004)	479
Gràfic 6.13. Pre-test de l'alumne 13 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	481
Gràfic 6.14. Post-test de l'alumne 13 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	481
Gràfic 6.15. Pre-test i post-test d'autoavaluació de l'alumne 13 (curs 2003-2004)	482
Gràfic 6.16. Pre-test i post-test d'avaluació del professorat de l'alumne 13 (curs 2003-2004)	482
Gràfic 6.17. Pre-test i post-test d'avaluació de 3 companys de l'alumne 13 (curs 2003-2004)	482
Gràfic 6.18. Pre-test de l'alumne 23 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	484
Gràfic 6.19. Post-test de l'alumne 23 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	484
Gràfic 6.20. Pre-test i post-test d'autoavaluació de l'alumne 23 (curs 2003-2004)	485
Gràfic 6.21. Pre-test i post-test d'avaluació del professorat de l'alumne 23 (curs 2003-2004)	485
Gràfic 6.22. Pre-test i post-test d'avaluació de 3 companys de l'alumne 23 (curs 2003-2004)	485

Gràfic 6.23. Pre-test de l'alumne 3 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	487
Gràfic 6.24. Post-test de l'alumne 3 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	487
Gràfic 6.25. Pre-test de l'alumna 12 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	489
Gràfic 6.26. Post-test de l'alumna 12 de 4t d'ESO (curs 2003-2004)	489
Gràfic 6.27. Pre-test de l'alumna 32 de 4t d'ESO (curs 2002-2003)	491
Gràfic 6.28. Post-test de la mateixa alumna 32 a 1r de Batxillerat (curs 2003-2004)	491
Gràfic 6.29. Pre-test de l'alumne 22 de 4t d'ESO (curs 2002-2003)	493
Gràfic 6.30. Post-test de la mateixa alumna 22 a 1r de Batxillerat (curs 2003-2004)	493
Gràfic 6.31. Pre-test de l'alumna 17 de 4t d'ESO (curs 2002-2003)	495
Gràfic 6.32. Post-test de la mateixa alumna 17 a 1r de Batxillerat (curs 2003-2004)	495
Gràfic 6.33. Pre-test de l'alumne 11 de 4t d'ESO (curs 2002-2003)	497
Gràfic 6.34. Post-test de la mateixa alumna 11 a 1r de Batxillerat (curs 2003-2004)	497
Gràfic 6.35. Pre-test i post-test d'autoavaluació de tots els alumnes de 4t d'ESO (curs 2002- 2003)	499
Gràfic 6.36. Pre-test i post-test d'autoavaluació de tots els alumnes de 4t d'ESO (curs 2003- 2004)	499
Gràfic 6.37. Pre-test i post-test d'avaluació del professorat (curs 2002-2003)	500
Gràfic 6.38. Pre-test i post-test d'autoavaluació de tots els alumnes de 4t d'ESO (curs 2003- 2004)	500
Gràfic 6.39. Pre-test i post-test d'autoavaluació dels alumnes a altres alumnes de 4t d'ESO (curs 2002- 2003)	501
Gràfic 6.40. Pre-test i post-test d'autoavaluació dels alumnes a altres alumnes de 4t d'ESO (curs 2003- 2004)	501
Gràfic. 6.41. Comparativa d'autoavaluació de pre-test del curs 2002-2003 vs curs 2003-2004	502
Gràfic. 6.42. Comparativa d'autoavaluació de post-test del curs 2002-2003 vs curs 2003-2004	502
Gràfic 6.43. Comparativa d'avaluació de pre-test del professorat del curs 2002- 2003 vs curs 2003-2004	504
Gràfic 6.44. Comparativa d'avaluació de post-test del professorat del curs 2002- 2003 vs curs 2003-2004	504

Gràfic 6.45. Comparativa d'avaluació de pre-test de l'alumnat del curs 2002- 2003 vs curs 2003-2004	505
Gràfic 6.46. Comparativa d'avaluació de post-test de l'alumnat del curs 2002- 2003 vs curs 2003-2004	505
Gràfic 6.47. Evolució dels resultats del pre-test i el post-test del CEE passat als alumnes de 4t d'ESO i el post-test diferit passat als mateixos alumnes a 1r de Batxillerat	516

Índex d'annexos

Els annexos no s'inclouen en el cos de la tesi. Es poden consultar en el CD ROM adjunt

Curs 2001- 2002

- Annex 1.* Presentació al professorat del primer qüestionari de disciplina
- Annex 2.* Primer qüestionari de disciplina passat al professorat
- Annex 3.* Segon qüestionari de disciplina passat al professorat
- Annex 4.* Bolcat de dades del segon qüestionari de disciplina passat al professorat
- Annex 5.* Calendari de reunions de tutors de 4t d'ESO i de sessions d'educació emocional amb l'alumnat
- Annex 6.* Ordre del dia de la primera reunió entre els tutors de 4t d'ESO i el Dr. Bisquerra
- Annex 7.* Informe dels tutors de 4t d'ESO sobre les sessions d'educació emocional amb l'alumnat
- Annex 8.* Guió de l'entrevista als tutors de 4t d'ESO
- Annex 9.* Entrevista al tutor de 4t d'ESO B
- Annex 10.* Entrevista al tutor de 4t d'ESO C
- Annex 11.* Entrevista al tutor de 4t d'ESO D
- Annex 12.* Matriu descriptiva de l'entrevista als tutors de 4t d'ESO
- Annex 13.* Matriu explicativa de l'entrevista als tutors de 4t d'ESO
- Annex 14.* Presentació del programa d'educació emocional adreçada al professorat de primària
- Annex 15.* Power point de la presentació del programa d'educació emocional al professorat de primària
- Annex 16.* Resum de dos llibres sobre educació emocional lliurat al professorat de primària
- Annex 17.* Circular de la primera xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 18.* Power point de la primera xerrada sobre educació emocional impartida pel Dr. Bisquerra a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 19.* Documentació sobre educació emocional lliurada a les famílies durant la xerrada a l' *Escola Activa de Pares*

- Annex 20.* Enquesta de valoració passada als pares i mares durant la primera xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 21.* Presentació del Dr. Bisquerra als assistents a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 22.* Avaluació de la primera xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 23.* Primer article sobre educació emocional publicat al *Butlletí Bonanova*

Curs 2002- 2003

- Annex 24.* Proposta a direcció de la planificació de les jornades de setembre sobre educació emocional adreçades al professorat
- Annex 25.* Proposta a direcció del *Servei de suport en educació emocional 2003*
- Annex 26.* Dossier de les jornades de setembre sobre educació emocional per al professorat
- Annex 27.* Programa del curs de formació en educació emocional adreçat al professorat
- Annex 28.* Dossier del curs de formació en educació emocional adreçat al professorat
- Annex 29.* Certificat d'assistència al curs d'educació emocional lliurat al professorat
- Annex 30.* Presentació al professorat de dossiers d'activitats d'educació emocional
- Annex 31.* Selecció d'activitats dels dossiers de primària lliurada al professorat
- Annex 32.* Article sobre el treball de l'educació emocional a La Salle Bonanova publicat al diari *El Mundo*
- Annex 33.* Anunci de la segona xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares* lliurat a les famílies
- Annex 34.* Continguts de la segona xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 35.* Power point de la segona xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 36.* Primera aparició de l'educació emocional a la *Memòria Escolar*

Curs 2003- 2004

- Annex 37.* Pla d'Avaluació Interna 2003-2006
- Annex 38.* Transcripció de les sessions d'educació emocional amb l'alumnat de 1r de primària
- Annex 39.* Transcripció de les entrevistes a alumnes de 4t ESO valorant el programa d'educació emocional
- Annex 40.* Transcripció de l'entrevista al professor d'Educació Física de 4t ESO
- Annex 41.* Full informatiu *Trobada Institucional*
- Annex 42.* Proposta del primer taller sobre educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 43.* Oferta de tallers a la *Trobada Institucional*
- Annex 44.* Assistents al primer taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 45.* Power point de l'exposició del primer taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 46.* Resum del contingut del primer taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 47.* Primera carta al Visitador Auxiliar de La Salle Catalunya comunicant l'interès pel taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional* (curs 2003-2004)
- Annex 48.* Power point de la xerrada sobre educació emocional al professorat de La Salle Reus
- Annex 49.* Calendari de xerrades a l'*Escola Activa de Pares* per al curs 2003-2004 lliurat a les famílies de La Salle Bonanova
- Annex 50.* Full informatiu lliurat a les famílies anunciant la tercera xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares*
- Annex 51.* Power point de la xerrada sobre educació emocional a l'*Escola Activa de Pares* de La Salle Bonanova i La Salle Tarragona
- Annex 52.* Segon article sobre educació emocional publicat al *Butlletí Bonanova*
- Annex 53.* Tercer article sobre educació emocional publicat al *Butlletí Bonanova*
- Annex 54.* Quart article sobre educació emocional escrit pels alumnes de 4t d'ESO i publicat al *Butlletí Bonanova*
- Annex 55.* Segona aparició de l'educació emocional a la *Memòria Escolar*
- Annex 56.* Proposta a direcció del *Servei de Suport en Educació Emocional*
- Annex 57.* Proposta de full informatiu sobre el treball de l'educació emocional a educació infantil adreçat a les famílies

- Annex 58. Fotografies de sessions d'educació emocional a primària
- Annex 59. Idees per tractar grups difícils
- Annex 60. Frases per pensar adreçades al professorat
- Annex 61. Fotografies de sessions d'educació emocional a 4t d'ESO

Curs 2004- 2005

- Annex 62. Proposta del segon taller sobre educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 63. Oferta de tallers a la *Trobada Institucional*
- Annex 64. Assistents al segon taller d'educació emocional durant la *Trobada Institucional*
- Annex 65. Carta a la direcció dels centres de La Salle Catalunya interessats en l'educació emocional
- Annex 66. Proposta de curs d'educació emocional al professorat adreçada a la direcció dels centres de La Salle Catalunya interessats en l'educació emocional
- Annex 67. Resum del contingut del segon taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 68. Segona carta al Visitador Auxiliar de La Salle Catalunya comunicant l'interès pel taller d'educació emocional a la *Trobada Institucional*
- Annex 69. Presentació de la col·lecció del *Si us plau* i exemple d'una activitat d'educació emocional del llibre de 1r de primària
- Annex 70. Cinquè article sobre educació emocional escrit per una alumna de Batxillerat i publicat al *Butlletí Bonanova*
- Annex 71. Entrevistes al professorat
- Annex 72. Entrevistes a l'alumnat
- Annex 73. Entrevistes a direcció
- Annex 74. Calendari de xerrades a l'*Escola Activa de Pares* per al curs 2004-2005 lliurat a les famílies de La Salle Bonanova
- Annex 75. CEE (Cuestionario de Educación Emocional)
- Annex 76. Qüestionari d'avaluació de 360°
- Annex 77. Fitxa d'avaluació de les sessions d'educació emocional per al professorat
- Annex 78. Qüestionari d'opinió al final del programa d'educació emocional passat a l'alumnat de 4t d'ESO
- Annex 79. Annexos de l'informe sobre avaluació del producte

Agraïments

Els coneixements adquirits al llarg d'aquesta recerca han estat fruit de la intervenció d'un nombre considerable de persones, a les quals desitjo expressar el meu agraïment més sincer per haver-me ajudat, encoratjat i per haver-me fet sentir recolzada durant tot aquest temps.

Des d'aquí vull dirigir-me especialment als meus directors de tesi, el Dr. Rafel Bisquerra i el Dr. Joan Mateo. Tot i que les paraules mai faran justícia a tot l'agraïment que els voldria expressar, sí que puc afirmar que per a mi ha estat un goig, una gran sort i tot un privilegi que la meva tesi hagi estat dirigida per amdos.

Al Dr. Rafel Bisquerra, pels seus consells i indicacions, el seguiment constant que m'ha fet dia a dia durant cinc anys, així com per l'estima, suport i confiança que sempre m'ha demostrat; amb ell he après què és l'educació emocional en la teoria, i el que és més important, m'ha demostrat amb el seu tracte respectuós i amb la seva forma de guiar-me, com es du a la pràctica. Al Dr. Joan Mateo, pel seus valuosos coneixements, les seves acurades revisions i les seves oportunes orientacions, que sempre han aportat llum al camí que calia seguir per a què la tesi anés avançant de forma adient. Aquesta tesi és fruit del nostre esforç conjunt.

Malgrat que el temps era del que menys disposaven, els meus estimats directors de tesi sempre han atès els meus dubtes amb cura, dedicació i molta paciència, aconseguint que en cap moment hagi tingut la sensació de caminar sola o a les palpentes. Sempre els he sentit al meu costat, acompanyant-me en aquest llarg camí. Sempre. I per acabar, deixar constància de la seva inqüestionable qualitat humana i professional. Ells han afavorit el meu creixement intel·lectual, i sobretot, el meu creixement personal.

També vull aplaudir amb paraules el professorat del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació, al qual expresso la meva més sincera

gratitud, admiració i reconeixement per tot el que he après, per la seva dedicació, la vocació docent despresa i l'educació integral rebuda. Voldria destacar la importància de la intervenció de la Dra. M. Paz Sandín en la part empírica de la tesi, així com les seves mostres de suport i confiança. I a la M. Paz Pérez, per la seva eficiència i delicadesa de tracte.

Vull dirigir-me de forma especial als membres del GROU (Grup de Recerca en Orientació Psicopedagògica), en el si del qual s'originà aquest estudi. Desitjo manifestar la meua gratitud al Dr. Francesc Martínez, que ha tingut un paper cabdal en el desenvolupament de la part avaluativa d'aquesta tesi i del qual sempre he rebut el seu recolzament desinteressat. Igualment, em complau dedicar unes paraules de reconeixement a algú també molt especial per a mi, a qui m'uneix una profunda consideració professional i una sincera amistat, la Dra. Núria Pérez, amistat que hem fet anat fomentant mitjançant entranyables converses virtuals, sovint compartides a hores intempestives.

També voldria fer una menció especial al Col·legi La Salle Bonanova, que ha obert les portes a la innovació educativa a través de l'educació emocional. Així mateix, desitjo agrair a la direcció del centre, en especial al Germà Josep M. Ramos, al Germà Joaquim Morató, al Sr. Florenci Bové, al Germà Joan Marginet i a tots els coordinadors de cicle, l'interès constant i el recolzament facilitat en el procés d'introducció de l'educació emocional en el centre, que demostra la seva qualitat humana i sensibilitat pedagògica. I encara que resulti quelcom intangible, el suport moral rebut en tot moment i el reconeixement de la feina realitzada, han esdevingut molt més importants del que en principi podria semblar. Per aquesta raó, resulta difícil poder expressar sobre el paper la rellevància d'aquesta actitud, que diu molt del centre i de l'equip humà que hi ha al darrera.

Un agraïment especial a tot el professorat del Col·legi La Salle Bonanova, pel seu ajut incondicional i la seva col·laboració durant l'aplicació i avaluació del programa d'educació emocional; sense ells, aquesta tesi no hauria estat possible. De la mateixa manera, no voldria deixar de fer constar la implicació, l'actitud receptiva i

respectuosa, així com la gran sensibilitat pedagògica del professorat de primària i dels tutors de 4t d'ESO al llarg de tot aquest procés.

El meu reconeixement i agraïment més sincer a tots els alumnes que han participat i que han estat els veritables protagonistes d'aquest projecte, en especial els alumnes de primària i de 4t d'ESO. Un record especial als meus alumnes de les diferents promocions de 4t d'ESO « A », dels quals he tingut el privilegi de ser la seva tutora. Desitjo fer extensible aquest record a l'Elisabet Sopesens, alumna de batxillerat que m'ha permès gaudir de la tutorització del seu treball de recerca sobre aquest tema que ens apassiona. A tots ells els dec l'oportunitat d'haver après tantes coses sobre l'educació emocional. I als pares i mares, que fan que tot aquest aprenentatge comenci i es fomenti des de casa.

Tampoc vull deixar de fer constar l'actitud amable i servicial de tot el personal no docent del centre, que han facilitat que la disposició de recursos materials mai hagi estat un problema.

Agraeixo molt sincerament a les persones que m'han recolzat de tantes maneres, oferint-me la seva amistat o el seu suport professional, especialment en aquesta etapa de la meua vida: Èlia López, Jordi Puig, Josep Redorta, Hermínia Gomà, Marcelo Andrés Saravia, Juani Mesa, Josep Manel Ballarín, Mireia Cabero, Maria García, Esteve Hernández, Marc Gual, Albert Mallart, Isabel Romañá, Manel Martínez, Germà Antonio Girón, Germà Fermín Herмосilla, Jordi Molina, Adolf Redaño, Francesc de Lanuza, Mercedes Corredoira, Rosa M. Blas, Migdalia Freites, Alba Lucía Reinoso, Maria Angelica Cisternas, Sofía Vázquez, Joan Barangé, Albert Espelt, Mercedes Sampere, Isabel Giralt, Pepa Adell, Montse Victoria, Víctor Codina, Eduardo Rubio, Albert Almazor, Anna Carpena, Àlex Fiol, Sebastián Bonilla, Joan Carles Vilà i Maria Urgell.

I a tots aquells que no he citat explícitament i que també m'han ajudat, personalment o professionalment, per a què pogués acabar aquesta tesi doctoral.

Finalment, vull dedicar aquesta tesi doctoral a la meva família, pel seu recolzament moral, i en especial al meu germà Jaume, per la seva paciència inesgotable atenent els meus dubtes informàtics i audiovisuals durant tots aquests anys. I concluc expressant públicament el més emocional dels agraïments al meu marit, en Joan. Per les renúncies compartides, per la seva càlida tolerància, pel permanent amor demostrat.

A tots ells, moltes gràcies.

Meritxell Obiols

Presentació

La tesi doctoral que presentem a continuació és fruit de la meva implicació com a membre del GROU, així com del meu interès personal per afavorir la introducció de l'educació emocional dins l'àmbit escolar.

Aquesta recerca forma part d'un procés molt més llarg que ja porta temps desenvolupant-se. En aquest sentit, la tesi s'erigeix com a hereva d'un projecte originat dins el GROU (Grup de Recerca en Orientació Psicopedagògica), pertanyent a la Universitat de Barcelona. El GROU fa molts anys que ha fet de l'educació emocional la seva línia d'investigació i aquesta tesi correspon a la fase del seu projecte corresponent a l'aplicació i avaluació de programes.

Per tant, fent un esforç de transportabilitat que atorga validesa externa a la tesi, ens inserim dins aquest corrent investigador, afavorint que l'educació emocional s'introdueixi i s'apliqui, per començar, en el Col·legi La Salle Bonanova, tot donant lloc amb el pas del temps, a la introducció de l'educació emocional a altres centres de la mateixa congregació. Així doncs, els resultats d'aquesta tesi permetran donar un pas més en aquest procés de desenvolupament del projecte del GROU, la qual cosa li aporta un valor afegit, ja que és una tesi que pretén respondre a uns objectius més elevats.

Pel que fa a la seva estructura, es planteja en set capítols que descrivim a continuació:

En el *capítol 1* d'introducció exposem el motius personals que expliquen l'elecció de l'educació emocional com a tema d'estudi, plantejem el problema, formulem els objectius que pretenem assolir i presentem el marc general de la investigació.

A continuació, es presenta l'estat de la qüestió en el *capítol 2*, en el qual establim el marc teòric de les emocions, mitjançant el qual s'identifiquen els conceptes

principals relacionats amb l'educació emocional. Tota aquest revisió teòrica i conceptual pretén aclarir l'abast de la recerca i té el propòsit de justificar l'actualitat del tema, a més de fonamentar la nostra investigació empírica.

Al *capítol 3* s'exposen els arguments que justifiquen la necessitat de l'educació emocional, així com els seus antecedents. S'apunten les seves característiques generals i com es poden desenvolupar les competències emocionals. Seguidament, s'ofereix una visió general dels programes d'educació emocional actualment vigents.

En el *capítol 4* presentem el programa d'educació emocional que hem aplicat i avaluat en aquesta recerca, tot justificant el seu disseny i elaboració.

Al *capítol 5* exposem la metodologia emprada, que permet identificar la naturalesa de la nostra recerca, explicant les característiques de l'estudi empíric dut a terme i l'organització i disseny del procés d'investigació.

El *capítol 6* presenta l'estudi empíric realitzat al llarg de cinc anys i que desenvolupem en quatre apartats, relacionats amb les fases del model avaluatiu aplicat en aquesta recerca, el model CIPP. El propòsit d'aquest capítol és descriure i valorar l'experiència de treball que hem dut a terme per incorporar l'educació emocional en el Col·legi La Salle Bonanova. La metodologia seguida pretén esbrinar si les competències emocionals de l'alumnat de primària i secundària evolucionen positivament amb l'aplicació del programa.

Per acabar, en el *capítol 7* presentem les conclusions sobre l'estudi realitzat, les quals ens proporcionaran, sens dubte, noves pautes de reflexió a considerar en posteriors investigacions.

En els *annexos* incloem tota la documentació i material emprat al llarg d'aquests anys i que complementa la recerca descrita, a més d'ajudar a la comprensió global del treball dut a terme per desenvolupar el programa d'educació emocional en el Col·legi La Salle Bonanova.